

Η ΦΑΝΕΡΩΣΗ ΑΝΑΦΗΣ ΚΑΙ ΘΗΡΑΣ

στίχοι 1690-1769 των "ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΩΝ" Απολλωνίου του Ροδίου ¹

Μετάφραση και σχόλια Γιάννη Τριτσιμπίδα, Αύγουστος 2011

.. Το μεγάλο λοιπόν το πέλαγος, το κρητικό, περνώντας
η νύχτα τους ετρόμαξε, που λένε κατουλάδα,
του Ζόφου Πέπλο.

Την ολέθρια τούτη βραδιά
ούτε άστρα μαλακώνουν
ούτε του φεγγαριού η λάμψη
μ' απ τα ουράνια απλώνεται στα σκότη μαύρο χάος
απ των αβύσσων τ άδυτα σα νά 'ταν σηκωμένο.

Δεν ξέραν άν στα νερά επλέαν, ή στον Άδη
κι αμήχανοι, το γυρισμό στη θάλασσα αποθέσαν
όπου αυτή τους φέρει.²

Σηκώνει λοιπόν τα χέρια του στο Φοίβο ο Ιάσων
και με μια δυνατή φωνή καλεί να τους γλιτώσει.
Ετρέχανε τα δάκρυα από τη στεναχώρια
και στην Πυθώ δώρα πολλά, κι Αμύκλες κι Ορτυγία,
να φέρει υποσχόταν³.

Και σαν τον άκουσες εσύ, της Λητούς παιδί
ήρθες ευθύς από ψηλά στους Μελαντίους βράχους
όξω, στ ανοιχτό πέλαγος.

Ορθός πάνω στον έναν εστάθης
και το χρυσό, στο δεξί χέρι, το τόξο σου σηκώνεις,⁴
Μιά λάμψιν έρριξε παντού το τόξο γύρω τριγύρω⁵
και μες στο τρεμοφέγγισμα, μες στις σπαρμένες νήσους

¹ Αλεξανδρινός του 3^{ου} πχ. αιώνα, διευθυντής της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας επί Πτολεμαίου Φιλαδέλφου, μαθητής του Καλλιμάχου, μετώκησε για κάποιο διάστημα στη Ρόδο κι έτσι του 'μεινε το παρατσούκλι.

² "ΕΠΕΤΡΕΨΑΝ ΘΑΛΑΣΣΗ ΝΟΣΤΟΝ, ΑΜΗΧΑΝΕΟΝΤΕΣ, ΟΠΗ ΦΕΡΕΙ". Απελπισία και εγκατάλειψη στην τύχη. Μέσα σ αυτήν την Κατουλάδα νύχτα -την ιδιαίτερη στη ζωή στιγμή όπου ο άνθρωπος είναι χαμένος κι ανήμπορος - ο ήρωας συγκεντρώνεται και απευθύνεται στον Απόλλωνα. Δεν αποκλείεται να υποβόσκει μια ορφικής καταγωγής θεώρηση. Τα αλεξανδρινά Αργοναυτικά φαίνεται πως αντανακλούν ορφικές ιδέες, που ήσαν της μόδας στις ορφικοδιονυσιακές ομάδες και τις αναπτυσσόμενες σωτηριακές λατρείες της εποχής και που σφράγισαν τις θρησκείες της ύστερης αρχαιότητας συμπεριλαμβανομένου του χριστιανισμού.

³ Δούναι και λαβείν. Όπως πάντα, η δέηση τελειώνει με την ανθρώπινη ανταπόδοση, το τάμα. Ο άνθρωπος ποντάρει στη μεταστροφή της δυστυχίας του και συμμετέχει κατά κάποιον τρόπο ομοιοπαθητικά στη θεία δράση προς αυτή την κατεύθυνση, θυσιάζοντας και στερούμενος τα καλά του.

⁴ Ο Φοίβος σηκώνοντας ψηλά το τόξο με το δεξί του χέρι διαχέει το φως. Το τόξο που ορθώνεται στο διάστημα είναι το όργανο/εικόνα της εκπομπής αυτής, δεν χρειάζεται βέλος για να φωτιστεί κάποιος στόχος. Το ότι το κρατά στο δεξί κάνει άλλωστε αδύνατη τη χρήση βέλους, αφού το βέλος κρατιέται στο δεξί και το τόξο στο αριστερό. Ο Καλλιμάχος λέει αντίθετα: "Απόλλων τοξεύσας τω βέλει, εις την θάλασσαν κατήστραπεν".

⁵ Ο συσχετισμός με μιάν άλλη εμφάνιση του φωτός μέσα απ τα σπλάχνα της σκοτεινιάς, εκείνη που περιγράφεται στην γέννηση του Απόλλωνα της Δήλου από τη Λητώ στον «ομηρικό» ύμνο «Εις Απόλλωνα», είναι αναπόφευκτος..

αντίκρου στο μικρούλικο αυτό της Ιππουρίδας
κάποιο νησί ανεφάνη⁶.

Εκεί ρίζαν τις άγκυρες κι αράξαν
σαν της αυγής το φως έφεξε πάνω στην ώρα.
Στον αγλαό Απόλλωνα μες στο βαθύσκιο άλσος
τέμενος φτιάξαν και στη σκιά βωμό.

Λαμπρό ονομάσαν το θεό για την ωραία λάμψη
και το νησί Ανάφη
πού ο Φοίβος τη φανέρωσε⁷ μες στην απελπισιά τους.
Θυσίες εκάμαν, όσες στον έρημο γιαλό
άντρες μπορούν να κάνουν.

Κι ως είδαν οι ακόλουθες της Μήδειας, οι Φαιακίδες
νεροσπονδές ανάμεσα στους αναμμένους δαύλους
τα γέλια μέσ στα στήθεια τους δεν ξέραν να βαστήξουν
γιατ' ήσαν στου Αλκίνοου εκείνες μαθημένες
θυσίες βοδιών πραγματικές πάντα να καλοβλέπουν.

Γελώντας τότες κι οι ήρωες
λόγια αισχρά⁸, ξετσίπωτα σ αυτές ανταποδίδαν
κι ανάμεσό τους πειράγματα γλυκά κορώναν
μα και χοντράδες.

Απ των ηρώων στο νησί εκείνες τις κουβέντες
ως σήμερα,
οι γυναίκες δα τους άντρες κατσαδιάζουν⁹
σαν θυσιάζουν και δέονται στον Απόλλωνα τον Αιγλήτη
της Ανάφης τον πολιούχο¹⁰.

Μετά, με πρώιμο καιρό λύσανε σκοινιά και σαλπάραν κι από κει.
Θυμήθηκε τότε ο Εύφημος¹¹ το νυχτερινό του όνειρο
κι ευλογούσε τον Ερμή*, τον ένδοξο της Μαίας γυιό,
των ονείρων κομιστή*.

---

⁶ και ⁷ "**ΕΦΑΑΝΘΗ ΝΗΣΟΣ** και **ΑΝΑΦΗΝ ΦΟΙΒΟΣ ΑΝΕΦΗΝΕΝ**". Ο θεός εφανέρωσε το νησί που οι Αργοναύτες δεν έβλεπαν χωρίς το φως του, δηλαδή δεν το δημιούργησε, το έκανε μόνο ορατό στους ανθρώπους Στον Καλλίμαχο αντίθετα "νήσον ανέσχεν η γη εκ του βυθού".

⁸ "**ΑΙΣΧΡΟΙΣ ΕΠΕΣΣΙΝ**". Οι γυναίκες αμφισβητούν προκλητικά τις δυνατότητες των αντρών σε ένα παιχνίδι λεκτικών αντεγκλήσεων με ερωτικά συμφραζόμενα. Φέρνει στο νου πανάρχαιες τελετουργίες ομαδικών γάμων, συνήθως κατόπιν αρπαγής γυναικών, που ανακρατούν συμβολικά στοιχεία της θηλυκής αντίστασης. Οι 12 αυτές κοπέλες που δόθηκαν απ τους Φαίακες στη Μήδεια και τους Αργοναύτες, φορούσαν πέπλους λεπτοδουλεμένους, χρυσά κοσμήματα και λαμπρά στολίδια, περιγραφή που ταιριάζει καλά σε νύφες κι ερωτικές συντρόφους και όχι σε δούλες. Σημάδια "μητριαρχικών" θεσμών στους Φαίακες, ανιχνεύει ο Π. Λεκατσάς στην Οδύσσεια.

⁹ Με τα αισχρά (σεξουαλικά) μεταξύ αντρών και γυναικών πειράγματα κλείνει διακριτικά ο συγγραφέας την αυλαία της ρεαλιστικής σκηνής, έχοντας δώσει την εξήγηση της καταγωγής του καθιερωμένου την εποχή του Απολλωνίου περιέργου εθίμου του κατσαδιάσματος των αντρών απ τις γυναίκες στη γιορτή του Απόλλωνα της Ανάφης. Οι παραδοσιακές ετήσιες ημέρες εξουσίας των γυναικών / δουλείας των αντρών και άλλες λαϊκές γιορτές γυναικείας χειραφέτησης έχουν προφανή συγγένεια με το αρχαίο έθιμο.

¹⁰ "**ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΑΙΓΛΗΤΗΝ ΑΝΑΦΗΣ ΤΙΜΗΘΡΟΝ**". Τονίζεται η αποκλειστική κυριαρχία του θεού στο νησί. Χαρακτηριστικό της Ανάφης είναι ο γιγαντιαίος πέτρινος ογκόλιθος που υψώνεται απ το πέλαγος προς τον ουρανό και πίσω απ τον οποίο ανατέλλει ο ήλιος. Το τέμενος του Απόλλωνα - πάνω στο οποίο κτίστηκε η εκκλησιά της Ζωοδόχου Πηγής και όπου συνεχίζουν ανενόχλητοι κάποιοι σημερινοί αγάδες, μέσα σε απόλυτη κρατική παραίτηση, να αλλοιώνουν τα αρχαία κτίσματα και τειχίσματα με προσθήκες δωματίων και κοιτώνων, με καταστροφή του περιβάλλοντος χώρου και ρήγμαμα του αρχαίου ναού - ορθώνεται ακριβώς μπροστά του.

¹¹ Ο αργοναύτης Εύφημος, αυτός που άφηνε καλό όνομα, ήταν γυιός του Ποσειδώνα και της Δωρίδας ή της Ευρώπης, και βασίλευε στο Ταίναρο.

Είδε λοιπόν πως κράταε λέει μες στην παλάμη του
από θεό δοσμένο, το χωμάτινο κείνο βόλο
κι απ το βυζί του έτρεχε άσπρο γάλα κι έβρεχε το βόλο
κι απ τον μικρό το βόλο γεννήθηκε μια όμορφη κοπέλα
και μ αυτήν λέει γεμάτος πόθο επλάγιασε
μ' αργότερα θρηνούσε που πλάγιασε με την κόρη
που είχε θρέψει με το ίδιο του το γάλα¹².
Κι εκείνη λέει τον παρηγορούσε με λόγια γλυκά:
«Καλέ μου, εγώ απ τη γενιά του Τρίτωνα κατεβαίνω
κι είμαι τροφός των παιδιών σου, όχι κόρη σου.
Γονείς μου είναι ο Τρίτων κι η Λιβύη
μον' άσε με δώ, στο πέλαγος να μένω
παρέα με του Νηρέα τις θυγατέρες
στην Ανάφη σιμά
και κάποτε, στου ήλιου μέσα τη λάμψη
στους απογόνους σου έτοιμη θα φανερωθώ.»
Αυτό τ' όνειρο ήρθε στη θύμιση του Ευφήμου
και το 'πε στου Αίσωνα το γυιό, τον *Ιάσωνα**.
Και κείνος τότε λογίστηκε τις μαντείες του *Εκάτου Απόλλωνα**
κι έτσι τις εξηγούσε:
«Φίλε, η τύχη σου φυλάει δόξα τρανή.
Το χωμάτινο βόλο άμα τονε ρίξεις στο πέλαγος
οι αθάνατοι σε νησί θα τον αλλάξουν
κι εκεί θα κατοικήσουν των παιδιών σου τα νέα βλαστάρια.
Ο Τρίτωνας κι όχι απ τους αθανάτους άλλος
μας συνάντησε τότες και σου 'δωκε το βόλο
απ της Λιβύης χώμα, της φιλοξενίας του δώρο».
Έτσι είτε κι ο Ευφήμος χαρούμενος
δεν αγνόησε του Ιάσωνα την ερμηνεία
μόνο άφησε ευθύς να πέσει ο βόλος
στης θάλασσας τα βόθη
κι εκείθεν εφύτρωσε το νησί *Καλλίστη*
των απογόνων του τροφός¹³
που αρχικά μέναν στη Λήμνο κι αργότερα
από Τυρρηγούς διωγμένοι στη Σπάρτη βρήκαν καταφύγιο
ώσπου τ όμορφόπαιδο ο Θήρας, του Αυτεσίωνα ο γυιός
στην *Καλλίστη* τους οδήγησε

¹² *Γάλα-σπέρμα-δάκρυ.* Το γάλα απ το βυζί του Ευφήμου δίνει ζωή στο χωμάτινο βόλο απ που γεννιέται η νέα κοπέλα, και ακολουθείται από το σπέρμα με το οποίο την ποτίζει σαν ερωτική σύντροφο και τέλος από το κλάμα της ενοχής του, για το ότι επλάγιασε με την κόρη που αν-έθρεψε. Η αλληλουχία αυτή του ονείρου, εστιάζει στη διαδικασία της αναπαραγωγής (γέννησης/ ερωτικής πράξης/ τεκνοποίησης) που ακολουθείται από το θάνατο, τη νομοτελειακή εξάλειψη του ατόμου και τη διαδοχή του από τους επερχόμενους. Η οδύνη του Ευφήμου ξεπερνιέται μέσα από την αποδοχή και τη γνώση. Δεν αποκλείεται και εδώ να υποβόσκουν ορφικής έμπνευσης ιδέες. Όλο το έργο άλλωστε φαίνεται σαν ένα ταξίδι ανάμεσα στις προκλήσεις και τις δυσκολίες της ζωής και μιά μύηση στον τρόπο βίωσης και ξεπεράσματός τους.

¹³ Το νησί *Καλλίστη*, κατόπιν *Θήρα*, φύτρωσε στο κέντρο του Αιγαίου από τον βόλο χώματος της Λιβύης. Η νέα κοπέλα του ονείρου που ταυτίζεται μ αυτόν, είναι κόρη του θεϊκού Τρίτωνα (*Νείλου*) και της Λιβύης. Το έδαφός της *Θήρας*, καλυμμένο από την ηφαιστειακή τέφρα, παραλληλίζεται ίσως με τα αμμώδη εδάφη της βόρειας Αφρικής, από την Αίγυπτο ως την Κυρηναϊκή. Η σχέση της δωρικής *Θήρας* με τη Λιβύη είναι γνωστή. Ο απόγονος των λακεδαιμονίων Ευφήμου και *Θήρα Βάττος*, εποίκίζοντας εκεί την *Κυρήνη*, νομιμοποιείται μυθολογικά γι αυτό αφού έτσι επιστρέφει στη μάνα γη της *Καλλίστης-Θήρας*, τη Λιβύη.

και την ονόμασε πιά απ τ'όνομά του, Θήρα
χρόνους πολλούς μετά τον Εύφημο.
Κι από κει πάλι οι Αργοναύτες*
με αέρα στα πανιά τους
πλέοντας θάλασσα πολλή
στης Αίγινας πιάσαν την ακτή
κι ευθύς όξω βγήκαν για νερό
παραβγαίνοντας ποιός πρώτος θα γεμίσει
και πάλι στο πλοίο πρώτος θε να γυρίσει¹⁴,
βιαστικοί, αφού η ανάγκη τους επέζε
όσο κι ο ούριος άνεμος ..

*(επεξηγηματικές λέξεις που προστέθηκαν από τον μεταφραστή, δεν υπάρχουν στο αρχαίο κείμενο)

---

¹⁴ Με το συμβάν αυτό εξηγείται η καταγωγή του αιγινίτικου εθίμου, όπου τα παλληκάρια των αιγινητών Μυρμιδόνων συναγωνίζονταν σε αγώνα δρόμου κουβαλώντας στον ώμο σταμνιά γεμάτα νερό. Το ποίημα και το ταξίδι των Αργοναυτών τελειώνει μετά λίγους στίχους, με το οριστικό ξεμπαρκάρισμά τους στις Παγασές.